

En este material encontrarás un listado de palabras importantes que te ayudará a comprender la lectura y la escritura de nuestra lengua, así como algunas variantes que se utilizan en otras comunidades. Por lo tanto, se considera de mucha utilidad para una mejor comprensión de los textos escritos.

Nujua kja nu xiskuama ri chøtr'ɤ d'aja jñustrju jñaa k'a ra mbøxxk'ɤ ri para na joo pjeko nee ra majma ma gi zopjɤ ñeje ma gi opjɤ kja in jñaji, nziga kja yo nrre n'año ga ñaji kja yo nrre n'año jñiñi. Ngek'o nujio dyeje na punkjɤ pa ri para na joo pjeko majma yo ts'ixorɤ.

DISTRIBUCIÓN GRATUITA
UNØTRJOJI GA KJANU DYA KJØTR'ØJI TR'OPJØ

mazahua • jñatrjo • mazahua • jñatjo • mazahua • jñatrjo • mazahua

Vocabulario
Nu jango ri chøtr'ɤ pjeko nee ra majma yo jñaa

**Leo y escribo
en mi lengua. Mazahua**

**Ri zopjɤ ñeje ri opjɤ
in jñaa. Jñatrjo**

mazahua • jñatrjo • mazahua • jñatjo • mazahua • jñatrjo • mazahua • jñatjo • mazahua

Créditos a la presente edición

Coordinación académica
Sara Elena Mendoza Ortega
Elisa Vivas Zúñiga

Autoría
José Dolores Juárez Guadalupe
Grisell Aniceto Ventura

Asesoría académica
Guillermina Duarte Hernández

Revisión técnica
Maribel Eloisa Hidalgo Morales

Coordinación gráfica y cuidado de la edición
Greta Sánchez Muñoz
Adriana Barraza Hernández

Seguimiento al diseño
Ricardo Figueroa Cisneros
Jorge Alberto Nava Rodríguez

Seguimiento editorial
María del Carmen Cano Aguilar

Supervisión editorial
Marlik Mariaud Ricárdez

Revisión editorial
Marisol Ruiz Monter
Eliseo Brena Becerril

Diseño
Jorge Guillermo Aguilar Picasso

Diagramación
Abraham Menes Núñez

Diseño de portada
Guadalupe Pacheco Marcos

Ilustración de portada
Tania Edith Juárez Ceciliano

Leo y escribo en mi lengua. Mazahua. MIBES 3. Vocabulario. D. R. 2010 ©Instituto Nacional para la Educación de los Adultos, INEA. Francisco Márquez 160, Col. Condesa, México, D.F., C.P. 06140.

Esta obra es propiedad intelectual de su autor y autora, y los derechos de publicación han sido legalmente transferidos al INEA. Prohibida su reproducción parcial o total por cualquier medio, sin autorización escrita de su legítimo titular de derechos.

ISBN *Modelo Educación para la Vida y el Trabajo*. Obra completa: 970-23-0274-9
ISBN *MEVyT Indígena Bilingüe con Español como Segunda Lengua*: 970-23-0500-4
ISBN *Leo y escribo en mi lengua.* Mazahua. MIBES 3. Vocabulario:

Impreso en México

Møjø ra nu'uji

Nujnu jango ri chøtr'x pjeko nee ra majma yo jña, dyeje pa ra mbøs'x in b'æpji nu xopunte ñeje yo tr'ante kja nu s'ørx nu s'øk'æ *MIBES 3 Ri zopjx ñeje ri opjx in jña* ñeje jøtski ri jiod'x yo jña o yo chøkjña k'a ba enje kja nu Xiskuama tr'ante ngeko ra søø ri zopju ñeje ri søø ri meya. Ba enje yo jña k'a dya kja nrra ña'aji yo ntee o yo jña k'a kja jñusb'xji in chjuu ngek'o ra søø ra majmaji ko in jña jñatrjo, nziga kja "xorx" o "ts'ixorx".

Nujnu jango ri chøtr'x pjeko nee ra majma yo jña na joo ga nzajño nziga kja ba: kja nu b'øb'x b'ærra ri chøtr'x yo jña o chøkjña k'a na joo ga nzañoji yo dyaxx, nujio ñets'e ko **ts'ib'odyaxx**; nu b'øb'x kja in jodye, b'øb'x nujio nee ra majma yo jña kja nu jñatrjo; ma ga ngarx xits'i jangorgi opjx k'a d'aja chøkjña ko jñatrjo.

Nujnu jangorgi ri chøtr'x pjeko nee ra majma yo jña, jo dyætr'æji ko nu jña k'a gi ñage k'a b'øb'x nu jango kara yo jñatrjo ri ne'egøjme k'a mazi ri jok'x na joo, ri tsompæji ko in dyoji kja nu ngunxorx ñeje ko yo xe dyaja k'a gi para jango ga majmaji.

Xama ra dyejets'x nu jango ri chøtr'x pjeko nee ra majma yo jña kja nu xorx k'a gi kjaa ko yo jña k'a gi opjx ñeje ra mbøxk'x ri jok'x na joo yo gi para kja in jña jñatrjo.

A

arkate

Nu k'a majma jango ga kja: Ntee k'a pjeko pjɛzhi kja nu jñiñi.

Dyeje: Nujio opjɔ arkate kja nu jñiñi nu mājma a xoñiji.

B

bona

Nu k'a majma jango ga kja: Xijomɔ yo pjeko nrre chjambaji ñeje yo dya pjeko chjambaji k'o ɔsb'ɔji kja jomɔ pa ra tee yo tujmɔji.

Dyeje: D'aja ra dyɔs'ɔ bona nu jango ngii nu jorechjo.

Yo nrre n'año: B'ozibi. San Felipe del Progreso.

Ch

chækɔ

Nu k'a majma jango ga kja: Ri jmutɔ k'o yeje o k'o xe dyaja.

Dyeje: Chækɔ yo ts'ixorɔ ko in chjuu.

Chj

chjetspi

Nu k'a majma jango ga kja: Negeje ma gi chjetspi k'o yeje o xe dyaja.

Dyeje: Chjetspi ya ri mājma nziga yeje yo ts'ixorɔ.

Dy

dyaxɔ

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje jango ga kjaa nziga d'aja yo dyaxɔ.

Dyeje: Opjɔ nu dyaxɔ kja nu yaxɔ.

Dy

dya mejme

Nu k'a majma jango ga kja: Nu majma b'æchjine.

Dyeje: Nu jango dya mejme.

dyeje

Nu k'a majma jango ga kja: Pjeko dyeje k'a d'aja o pjeko s̃øø ra tsaa.

Dyeje: Dyeje pa ra jits'i ri tsaa yo ne jiod'ɤ kja nu trujmɤ.

dyepjad'ɤ

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje ma xích'b'iji ts'iu i kja in zero d'aja ntee o uii.

Dyeje: Jango nzii dyepjad'ɤ ra tsaa.

dyotr'iji

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje ma dya gi iji d'aja xomɤ.

Dyeje: Mi dyotr'iji tenxe nu xomɤ.

D'

d'otrskuama

Nu k'a majma jango ga kja: Ts'ixorx k'a dya ga nojo k'e xogx jñii.

Dyeje: Nu d'otr'skuama ngeje d'aja skuama k'a majma yo ts'aa.

J

jango nzi ra zii

Nu k'a majma jango ga kja: Nege jango nzii ñechje k'a ra unxji d'aja zodye.

Dyeje: Chjuu nu ñechje ñeje jango nzii ra zii.

jokx

Nu k'a majma jango ga kja: Tsux yo dya ga joo kja nu ts'ixorx.

Dyeje: Zopjx, jokx ya ri májma.

J

jens'e

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje ma gi ñaa na jens'e pa ri xipji pjeko ra tsaa k'a d'aja ntee.

Dyeje: Zopjɔ Na jens'e ya ri majma.

jes'e

Nu k'a majma jango ga kja: Nu jango na jes'e.

Dyeje: J̃nus'ɔ a xes'e.

Jm

jmicha

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje a jmii o jmicha k'a d'aja ntee, uii o k'o xe dyaja.

Dyeje: J̃nanrra yo jmicha ya ri dyøtr'ø d'aja j̃nustrju.

Jñ

jñustrju

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje ma nzaño na joo yo in chjuu ntee, yo jña ñeje k'o xe dyaja.

Dyeje: Dyætr'x d'aja jñustrju yo ne jiod'x kja jñonx.

K

kuatx d'aja
ngronsi

Nu k'a majma jango ga kja: Jizhi ko d'aja ngronsi yo jña k'o méjme.

Dyeje: Kuatx d'aja ngronsi nu jango dya mejme.

Yo nrre n'año: Pontr'x d'aja ngronsi, Temascalcingo.

Kj

kjoxs'ɤ

Nu k'a majma jango ga kja: S'ɤɤ k'a na kjoxɤ in xii me tojo na zøø.

Dyeje: Nu kjoxs'ɤ jo majma.

L

lojo

Nu k'a majma jango ga kja: Lulu nu menza (*fruto de la encina*).

Dyeje: Kja nu j̃nusb'ɤbi Xuba lojo.

M

mapjixi nu j̃nusb'ɤ øjnø

Nu k'a majma jango ga kja: Uii k'a na maja in pjixi ñeje in xii k'o nrre n'año tsiji.

Dyeje: Nu mapjixi nu j̃nusb'ɤ øjnø jo majma.

M

mejme

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje ma kejmeji na joo ma pjeko majmaji.

Dyeje: Nu jango mejme.

Mb

mbans'ɔ

Nu k'a majma jango ga kja: S'ɔ ko in xii k'a na mbaja.

Dyeje: Nu mabans'ɔ jo majma.

mbempeji

Nu k'a majma jango ga kja: Mbempeji d'aja jña k'a opjɔji.

Dyeje: Kjoko ra mbempeji nu pejña.

Mb

mbeñe k'o

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje d'aja ts'ixogǵ k'a ri chøtr'ǵ kja nu xiskuama.

Dyeje: Mbeñe k'o.

N

nu dyøtr'ǵ

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje nu jñaa k'a na joo k'a opjǵji a xes'e kja nu xanǵ.

Dyeje: Nu dyøtr'ǵ e Susana.

nu k'o ri neji

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje nu jango ri ne'eji ra sætr'ǵji.

Dyeje: Nujio ri neji kja nu xorǵ 1.

N

nu xits'i
jangorgi
dyætr'ɔ j̃nonɔ

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje yo j̃naa k'a jits'i jangorgi dyætr'ɔ d'aja j̃nonɔ ñeje jango nzii k'o ne jiod'ɔ.

Dyeje: J̃nii ts'isæb'ɔ dyonkjɔɔ, nujio kjɔɔ ri jiæs'ɔ ra nrraa ko yeje xalo nu nrreje.

Ng

ngii

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje nu jango ætr'ɔji nu jorechjɔ.

Dyeje: D'aja ra ngomɔ nu jango ra ngii nu jorechjɔ.

Nz

nzero

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje nujo dyanrra s̃øø ra te'e, s̃øø ri para ko in tso'o ñeje ko yo dyaja.

Dyeje: S'ombɔ tenxe yo ñan'a kja in nzero.

O

okji

Nu k'a majma jango ga kja: Ngijeme k'a d'ak'ɔ ma p̃əs'i na punkjɔ asuka kja nu kjii.

Dyeje: Ngeje ma kjins'i na punkjɔ asuka kja nu kjii ñeje kja nu b'ili.

oreje

Nu k'a majma jango ga kja: Nrreje k'a na jotr'ɔ ñeje p̃əs'i na punkjɔ asuka.

Dyeje: Ma gi sii na punkjɔ oreje.

P

pejña

Nu k'a majma jango ga kja: Ts'ixorɣ k'a pempeji d'aja ntee pa ra xipji d'aja jña.

Dyeje: Jiod'ɣ pjeko majma nu ntee kja nu pejña.

pempe

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje ma pjeko pempeji d'aja ntee.

Dyeje: Kjoko ri pempe.

pezhe

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje d'aja ts'ixorɣ k'a dyanrra ga nojo.

Dyeje: Jiod'ɣ jango ga ngarɣ nu pezhe ya ri tsotr'ɣ.

P

pezhe nu sætsi

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje nu pezhe k'a unɔji d'aja ntee k'a jo xorɔ ngeko ra sɔɔ ra pɛpji.

Dyeje: Pezhe nu sætsi. 3179681.

pɛzhi

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje yo ne jiod'ɔ k'a d'aja jñonɔ.

Dyeje: Yo pɛzhi: Yeje s'ib'i axoxi.

para

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje ma pjeko gi para.

Dyeje: Yo nrre n'año jñonɔ k'o dya gi para ri tsaa.

R

ra nuu yo ro
meya

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje ma gi
nu'utsɛje nuɟio gi meya.

Dyeje: Ra nuu yo ro meya.

S

sonkijmi

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje ma
me gi sɔɔ k'a na kijmi nu k'o gi sii.

Dyeje: Ma jo zii menbo zonkijmi.

sájñ'o

Nu k'a majma jango ga kja: Tr'ans'ɔ k'a
exingejetrjo sungøñi nu in nzee me nepeji.

Dyeje: Nu sájñ'o jo majma.

S

skuama

Nu k'a majma jango ga kja: Skuama k'a dya ga pizhi k'ø atr'øji ko yo xiza.

Dyeje: Pjeko ma skuama ngeje nujnu.

skuama k'a
unøji ma gi
kjotr'ø nu
j̃nusibi

Nu k'a majma jango ga kja: Skuama nu jango majma k'a pjeko ngaj̃a.

Dyeje: Nu paa k'a xe søø ra ts'otr'ø.

Yo nrre n'año: Kjotr'ø.

skuama nu
unø nu øtø
sødye

Nu k'a majma jango ga kja: Skuama nu jango jizhi yo ñechje nu øtø sødye.

Dyeje: Chjuu nu ñechje ñeje jango nzii ra zii1. Amoxicilina cápsulas 500 mg.

skuama tr'orø

Nu k'a majma jango ga kja: Ts'ixorø k'a opj̃ji na joo ma pjeko nrre ørøji.

Dyeje: Ri øtr'k'øjme, ri pjøxkøme dyøch'a tonelada simento.

S'

s'xjne miño

Nu k'a majma jango ga kja: Nrro uii k'a sib'a, sange k'a na s'xjne a nee.

Dyeje: Mi b'xb'x nu s'xjne miño ñeje un.

Yo nrre n'año: Mane.

T

tñns'x

Nu k'a majma jango ga kja: S'xx k'a na k'anga mbezheje, in juaja na potrx.

Dyeje: Nu tñns'x jo majma.

Yo nrre n'año: Pinrro s'xx.

Ts

tsaa

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje ma pjeko gi kja.

Dyeje: Nu k'o sǝǝ ri tsaa.

tsiji

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje nu jizhi jango nrre ga kja yo dyaja.

Dyeje: Ya ri tsotr'ǝ ko k'antsiji.

Ts'

ts'idyaxǝ

Nu k'a majma jango ga kja: Ts'idyaxǝ.

Dyeje: Opjǝ d'aja ts'ixorǝ ko ts'idyaxǝ.

Ts'

ts'ikixiskuama
nu jango
ɔs'ɔji yo
dyepjad'ɔ

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje nu unɔ nu tr'atangumɔ nu ɔtɔ sɔdye, nu jango ɔs'ɔji pjeko ma dyepjad'ɔ ñeje nu paa k'a jo tsapɔji d'aja ts'itr'i.

Dyeje: D'aja yo dyepjad'ɔ k'o jo tsapɔji ngeje nu sarampión.

ts'iui

Nu k'a majma jango ga kja: Ts'ikinzero k'a b'ɔb'ɔ a mboo kja yo xinzero.

Dyeje: D'aja ts'iui k'a s'ombɔ tenxe yo ñan'a kja in nzero.

U

uui

Nu k'a majma jango ga kja: Ntee o uui k'a sɔɔ, sɔɔ ra ñɔn'ɔ tsɛjɛ.

Dyeje: Nujio dyaja uui jo nrrɔtr'ɔji a xɔtrjɔ nu yɔb'ɔ.

U'

u'ee

Nu k'a majma jango ga kja: Uii k'a sii b'a, sange k'a me na s'oo k'a b'ɔb'ɔ nu jango na dyotr'ɔ.

Dyeje: Ma jo nanga nu u'ee.

X

xanɔ

Nu k'a majma jango ga kja: Ngeje ma gi xanɔ a nrrɔb'ɔ kja yo jñãa.

Dyeje: Jiod'ɔ in chjuu nu ts'ixorɔ ya ri xanɔ.

X

xijomɔ

Nu k'a majma jango ga kja: Na punkjɔ ts'ikixijomɔ.

Dyeje: d'aja k'a ra dyɔs'ɔ xijomɔ nu jango ngii nu jorechjɔ.

Y

yɔb'ɔ

Nu k'a majma jango ga kja: Su'uii sib'a k'a a nee me na s'ɔɔ.

Dyeje: Nu yɔb'ɔ jo zɔɔ k'o jango nzi nrrechjoo.

yo b'ɔb'ɔ ba

Nu k'a majma jango ga kja: Jɲustrjɔ k'o nzañ'o k'a ba enje yo b'ɔb'ɔ kja nu d'aja xiskuama.

Dyeje: Yo jɲii k'o me mi nee, E Xuba lojo.

Y

yo ra pɛpjiji

Nu k'a majma jango ga kja: Nujio jizhi d'aja xopunte kja d'aja nrrajme.

Dyeje: Yo ra pɛpjiji 1.

Z

zogɔ j̃naa

Nu k'a majma jango ga kja: J̃naa k'a dyanrra ga nojo sɔɔ ra opjɔji o ra j̃natrjoji.

Dyeje: Jiod'ɔ in chjuu nu ntee k'a jo dyɔtr'ɔ nu zogɔ j̃naa ya ri tsɔtr'ɔ.

zɔmi

Nu k'a majma jango ga kja: Ga kjanu je ga mbaraji nu ts'ib'onrrɔ a zɔmi.

Dyeje: Ra magɔ a Zɔmi.